

Метою шкільної правової освіти є набуття учнями знань, умінь, навичок, ставлень і ціннісних орієнтацій. Сучасні вчителі правової галузі освіти ставлять перед собою завдання сформувати учнівську адаптивність і мобільність, уміння ефективно діяти в різноманітному світі. Учні нового покоління повинні ставити життєві цілі та плани й досягати їх. Актуальні виклики сьогодення потребують трансформації змісту освіти для розв'язання таких проблем, як відбір і застосування освітніх форм, методів, прийомів і засобів навчання. Правові знання допоможуть оптимізувати завдання здібно-орієнтованої підготовки до успішного дорослого життя. Стан готовності вчителів упроваджують оновлений зміст освіти, змінюють процедури оцінювання навчальних досягнень учнів, запроваджують нові методи навчання.

Правознавство як навчальний предмет сприяє особистісному розвитку та творчій самореалізації кожного учня/учениці через визнання загальнолюдських цінностей, здатності розуміти й оцінювати правові явища та процеси, формувати критичне мислення, аналізувати життєві ситуації відповідно до чинних правових норм.

У 2023/2024 навчальному році чинними є навчальні програми «Основи правознавства. 9 клас» і «Правознавство (профільний рівень). 10-11 класи». Програми розміщено на офіційному вебсайті Міністерства. В умовах правового режиму воєнного стану в законодавстві України, починаючи з 24 лютого 2022 року, були прийняті норми тимчасового характеру. Зокрема, це стосується примусового відчуження майна, управління об'єктами державної і комунальної власності, оподаткування, надання адміністративних послуг тощо. У зв'язку з цим при ознайомленні учнів/учениць зі станом поточного законодавства варто співставляти та порівнювати дію постійних і тимчасових правил, норм і процедур [1, с. 10]. Основи правових знань, які закладені в навчальній програмі, досягаються при спільній роботі учнів і вчителя на уроках.

Уроки правознавства орієнтовано на такі завдання:

- закласти основи системи правових поглядів і переконань учнів;
- ознайомити учнів з основами конституційного ладу України, дати початкові знання з цивільного, сімейного, трудового, кримінального та інших галузей права;
- поглибити знання учнів про походження, типи та форми держави, історію творення української державності;
- сформувати навички правомірної поведінки, виконуючи соціальну роль громадянина, глави чи члена сім'ї, робітника, фермера, підприємця, студента чи учня, власника майна тощо;
- виховати в учнів переконання у необхідності суворого дотримання законів, непримиренності до протиправної поведінки;
- виробити у школярів уміння аналізувати суспільно-політичні події в Україні та світі, спираючись на знання з теорії та історії держави і права, користуватися вітчизняними нормативними та міжнародно-правовими актами, різноманітними джерелами права, юридичною літературою [5, с. 101].

Ефективне навчання потребує використання технологій, що допомагають здобути знання, а також розвинути соціальні та інтелектуальні навички, необхідні громадянам демократичного суспільства. Більш ефективними є підходи, спрямовані на те, щоб залучати учнів до активного, спільного, заснованого на критичному аналізі

навчання [3, с. 32]. Учитель не повинен «підносити» дітям матеріал, він повинен учити учнів самостійно шукати істину, робити власні висновки, застосовувати свої знання на практиці, тобто розвивати критичне мислення [4, с. 11].

Вибір учителем правознавства методів і прийомів навчання учнів предмета на компетентнісно орієнтованому уроці залежить від того, як відбувається цей процес. У науковій і методичній літературі представлено різні підходи до класифікації інтерактивних методів навчання [2, с. 29].

При підготовці до уроків з основ правознавства я використовую сучасні технології навчання: критичного мислення, діалогові, проблемного навчання, ігрові технології.

Для складання успішної схеми уроку застосовую різні форми навчання:

- кооперативне навчання впроваджую в урок завдяки роботі в парах, групах («Акваріум», « Два – чотири – всі разом», «Ротаційні трійки»);
- колективно-групове навчання застосовую через методи «Мозковий штурм», «Ажурна пилка» та інші;
- ситуативне моделювання пропоную учням через судові та громадянські слухання;
- опрацювання проблемних питань використовую через дискусії, мінітурніри, «Школи думок».

Пропоновані учням на уроках із основ правознавства правові ситуації мають за змістом відтворювати загальні (типові) випадки / дії, що найчастіше трапляються в житті та з якими може зіткнутися неповнолітня особа. При цьому ситуація (проблема, сюжет) має бути такою, що може реально статися. *Аналіз правових ситуацій можна застосовувати на будь-якому етапі уроку з основ правознавства:* для мотивації (тут доцільні короткі односюжетні ситуації); у ході опанування учнями нових знань, формування вмінь і навичок (правова ситуація та її аналіз може слугувати основою цієї частини уроку); при узагальненні та перевірці знань учнів (можна повертати учнів до правової ситуації, запропонованої на початку уроку). Але найефективнішим цей метод буде в основній частині уроку, коли учні можуть відразу скористатися конкретними знаннями для розв'язку відповідної правової ситуації.

Ефективне використання методу аналізу правових ситуацій на уроках основ правознавства сприяє також закріпленню правових знань учнів і виробленню в них таких умінь: працювати з правовою інформацією, розробляти план дій, знаходити оптимальний варіант розв'язання, приймати правильне рішення, викладати власну думку в усній і письмовій формі, переконливо обстоювати та захищати її тощо. Крім цього, у ході аналізу правових ситуацій в учнів формуються навички критичного оцінювання різних думок, самоаналізу, самооцінювання (як елементів критичного мислення) та взаємооцінювання.

Важливе значення в ході навчального процесу має проведення правових занять. *Практичні заняття з правознавства відіграють вагомую роль у формуванні правової компетентності тих, хто навчається, сприяють розвитку мислення та культури мови, у тому числі й володінню юридичною термінологією* [3, с. 118–119].

Для забезпечення ефективності практичного заняття вчителю правознавства необхідно: а) підготувати учнів до виконання практичної роботи, коли вони мають не лише добре знати зміст теоретичного матеріалу, на основі якого виконуватимуться практичні завдання, а й бути ознайомлені з прийомами їх виконання; б) забезпечити всіх учнів відповідними джерелами інформації – посібниками, довідниками, списком Інтернет-ресурсів тощо; в) контролювати хід виконання роботи, вчасно надавати допомогу учням, не обмежуючи їхньої активності та самостійності; г) організувати аналіз і оцінювання виконання учнями практичних завдань [5, с. 27].

У навчанні учнів правознавства доцільно проводити практичні заняття різного типу: з вивчення нового матеріалу, повторювально-узагальнювальні, юридичні практикуми. На власних уроках я підбираю доцільні форми навчання. Наприклад, на практичних заняттях, де ми вивчаємо новий матеріал, я пропоную виконання нескладних практичних завдань для підтвердження теоретичних знань, зокрема це практичні заняття з таких тем: «Соціальні норми в житті людей», «Власність неповнолітніх», «Влаштування дітей, позбавлених батьківських прав» тощо. Практичні заняття повторювально-узагальнювального характеру я проводжу після вивчення теми, розділу. Юридичні практикуми частіше зустрічаються для розв'язання юридичних задач із тем того чи іншого розділу. На таких уроках учні виробляють уміння працювати колективно, а також швидко та якісно опрацьовувати джерела, аналізувати матеріал, чітко висловлювати власну думку, слухати й поважати погляди інших, зображати схематично свої знання. Вагоме значення під час практичних занять із правознавства має робота учнів із джерелами права, що є одним із найважливіших предметних умінь на уроках правознавства. Тому *практичні заняття спрямовують на вироблення в учнів умінь шукати, аналізувати нормативно-правові акти, застосовувати їх положення, а також складати юридичні документи.*

Отже, як підсумок, зазначимо, що саме життя вимагає від нас упровадження в практику методик розвитку критичного мислення. Діалоговий характер цих методик сприяє активізації роботи всіх учнів, дає дітям упевненість у своїх силах, поштовх до оволодіння новими матеріалами. Зростає зацікавленість предметом, бажання здобути більш глибокі знання [2, с. 5]. Зміст предмета «Основи правознавства» відповідає сучасним освітнім викликам і спрямований на набуття учнями ключових і правової предметної компетентностей, тому й потребує надсучасного підходу.

Джерела та література

1. Додаток 5 до листа Міністерства освіти і науки України № 1/13749-23 від 12 вересня 2023 року: Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2023/2024 навчальному році
2. Баханов К. Традиційні та інноваційні системи, технології та моделі навчання: монографія. Запоріжжя: Просвіта, 2000. 344 с.
3. Будас А. П. Методика навчання правознавства студентів економічних спеціальностей: дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.02 «Теорія та методика навчання (Історія та суспільствознавчі дисципліни)» / А. П. Будас. – К., 2012. – 209 с.
4. Мариновська О. Я., Барабаш О. Д. Педагогічна технологія критичного мислення *Джерела*. 2001. № 3–4. С. 63 – 66.
5. Т. О. Ремех. Методика навчання учнів 9-го класу основ правознавства: методичний посібник. К.: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 96 с.
6. Чужикова В. Г. Методика викладання права: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2009. 425 с.

Дискусійні методи на уроках правознавства як засіб розвитку критичного мислення та оптимізації пізнавальної діяльності учнів/учениць

Жиглова Юлія

Світ сьогодні – це демократія, глобалізація, стрімкі соціально-культурні перетворення, інформаційний бум. Тому, щоб реалізуватися в суспільстві, людина повинна вчитися практично все своє життя. Відповідно, у сучасній школі змінюється парадигма навчання від репродуктивного до діяльнісного, що потребує аналізу, порівняння, оцінних суджень, генерування ідей, висування гіпотез, співробітництва. Таким чином, якість сучасної освіти визначається не стільки кількістю